

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/gospodarka/78722,Gnieznienskie-rzemioslo-cechowe-szesc-wiekow-historii.html>

Autor: Henryk Poddębski. Ze zbiorów NAC

RECENZJA

Gnieźnieńskie rzemiosło cechowe - sześć wieków historii

Autor: ELŻBIETA WOJCIESZYK 14.02.2021

Nakładem Cechu Rzemiosła i Małej Przedsiębiorczości w Gnieźnie wyszła ważna książka, do której słowo wstępne zechciał napisać Prymas Polski ks. abp Wojciech Polak. Okazją do ukazania się tego wydawnictwa stało się 600-lecie udokumentowanej działalności cechów gnieźnieńskich.

Twórca publikacji, Marek Szczepaniak, kierownik Archiwum Państwowego w Poznaniu Oddział w Gnieźnie jest autorem kilku monografii i współautorem publikacji o charakterze historyczno-archiwalnym (m.in. *Codziennosc lat 1914-1918 na Ziemi Gnieźnieńskiej w swietle kronik szkolnych*, *Podpalenie katedry gnieźnieńskiej w 1945 roku*), czy hasła na temat dziejów cechów gnieźnieńskich w *Encyklopedii Gniezna i Ziemi Gnieźnieńskiej*.

To pierwsza próba całościowego ukazania dziejów wszystkich bractw cechowych nie tylko z Gniezna, ale i z innych miejscowości powiatu gnieźnieńskiego, a niekiedy też powiatów sąsiednich (np. mogileńskiego, wrzesińskiego i żnińskiego).

Historia życia ludzi

Monografia *Dzieje gnieźnieńskiego rzemiosła cechowego* jest historią nie tylko ewolucji gnieźnieńskiego systemu cechowego, ale i ludzi, dzięki którym rozwijało się specyficzne, organicznikowskie, gnieźnieńskie rzemiosło. Pozwala, jak to określił w okolicznościowym *Słowie* zamieszczonym na początku opracowania Metropolita Gnieźnieński:

„na szczegółowe i dogłębne odkrywanie właściwego znaczenia wydarzeń kształtujących wielowiekową tradycję, ale również może pomóc w wychodzeniu naprzeciw wyzwaniom, jakie dzisiaj przed rzemiosłem stoją”.

Przedstawione w publikacji dzieje gnieźnieńskiego rzemiosła to też historia dnia codziennego zwykłych ludzi działających na rzecz tej lokalnej wspólnoty, jednocześnie dokładając swoją część do tworzenia narodowego dobra wspólnego.

Szewc przy pracy. Okres Drugiej Rzeczypospolitej. Autor: Henryk Poddębski. Ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Krawiec przy maszynie. Okres Drugiej Rzeczypospolitej. Autor: Henryk Poddębski. Ze zbiorów

Od początku istnienia cechy rzemieślnicze miały swój wkład w organizację życia towarzyskiego swoich członków, w tym wspólne spędzanie wolnego czasu i zabawy cechowe. Ważnym elementem były funkcje religijne i uczestniczenie w uroczystych nabożeństwach, procesjach, czy pogrzebach. Cechy zobligowane były także, zwłaszcza w średniowieczu, do wypełniania obowiązku wojskowego i obsadzenia jednej z baszt, albo fragmentu murów miejskich podczas oblężenia miasta, a w celu utrzymania sprawności bojowej członkowie cechów mieli obowiązek ćwiczenia się w strzelaniu z broni palnej, czym zajmowały się bractwa strzeleckie. Co ciekawe, kupcom gnieźnieńskim skupionym w tzw. konfrateraniach (od XIX w. nazywanych stowarzyszeniami) przysługiwał formalny tytuł *nobiles* (szlachetny, podobnie jak przysługiwał szlachcie), a pozostałe cechy miały tytuły albo *spectabiles* (dostojny, np. bracia cechu piwowarskiego) czy *famati* (sławetny, przysługujący pozostałym). Autor książki pięknym językiem, tworząc narrację stylistycznie bez zarzutu, charakteryzuje każdy cech z osobna.

Od początku istnienia cechy rzemieślnicze miały swój wkład w organizację życia towarzyskiego swoich członków. Ważnym elementem były funkcje religijne i uczestniczenie w uroczystych nabożeństwach, procesjach, czy pogrzebach.

Rzetelna praca naukowa

Na rynku wydawniczym nie ma zbyt dużo publikacji odnoszących się do życia codziennego, dlatego ważna jest niemal każda książka o podobnej tematyce. Praca Marka Szczepaniaka to dzieło zasługujące na szczególne wyróżnienie. Jest nie tylko rzetelną pracą naukowo-badawczą, zaopatrzoną w niezbędny aparat naukowy ze wskazaniem wykorzystanych obficie źródeł oraz literatury. Jest to pierwsza próba całościowego ukazania dziejów wszystkich gnieźnieńskich bractw cechowych nie tylko z Gniezna, ale i z innych miejscowości powiatu gnieźnieńskiego, a niekiedy miejscowości z innych powiatów (np. mogileńskiego, wrzesińskiego i znińskiego).

Mozolnie zebrany materiał podzielono na części związane z różnymi epokami w dziejach cechów rzemieślniczych. Część pierwsza charakteryzuje okres przymusu cechowego nawiązując do organizacji cechowych w średniowieczu, a ze względu na zakres chronologiczny źródeł pisanych od XVI w. do zniesienia tego obowiązku w okresie zaboru pruskiego. Druga część opisuje czas od I połowy XIX w. do narzuconej po ostatniej wojnie przez władze komunistyczne akcji centralizacji cechów rzemieślniczych. Czas zaborów to narastanie antagonizmów narodowościowych i rywalizacji pomiędzy dominującymi liczebnie, ale słabszymi ekonomicznie polskimi rzemieślnikami, a wspieranymi przez władze zaborcze nielicznymi, ale bogatymi rzemieślnikami niemieckimi.

Stolarz w swoim warsztacie.

Okres Drugiej Rzeczypospolitej.

Autor: Henryk Poddębski. Ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

W końcu XIX w. powstały izby rzemieślnicze. Regulowały one m.in. sprawy nauczania i egzaminowania. Istotne znaczenie miały składy narodowościowe komisji egzaminacyjnych dla poszczególnych zawodów. W okresie germanizacji, na przełomie XIX i XX w., sprawą budzącą wiele emocji była kwestia używania języka na zebraniach i w korespondencji cechowej. W okresie II wojny światowej polskie cechy zlikwidowano, a Izba Rzemieślnicza stała się instytucją strzegącą interesów niemieckich. Od 1 stycznia 1943 r. zabroniono Polakom zdawania egzaminów mistrzowskich i czeladniczych w rzemiośle.

Od dekretu z 2 czerwca 1947 r. powołującego

komisje do opodatkowania zakładów rzemieślniczych, nałożono na rzemieślników obowiązek wywiązywania się z narzuconych odgórnie planów uzyskania określonej wysokości świadczeń. Urzędy skarbowe wprowadziły na szeroką skalę tzw. domiary podatkowe, które stały się skutecznym narzędziem niszczenia rzemiosła.

Konfrontacja z komunistami

Część trzecia obejmuje okres od końca lat czterdziestych XX w. do końca PRL, kiedy celem władz komunistycznych była likwidacja indywidualnego rzemiosła. W 1945 r. i przejęciu władzy w Polsce przez komunistów, ruch rzemieślniczy zaczął się szybko odradzać. Jednak, jak autor słusznie zauważa, coraz wyraźniejsze było dążenie do tworzenia socjalistycznych spółdzielni rzemieślniczych, realizujących wytyczne centralne. Podczas tych reorganizacji komuniści pozostawili tradycyjne nazwy, całkowicie zmieniając jednak ich dotychczasowe znaczenia. Autorowi omawianej książki, który w prosty sposób wyjaśnia zawite ze względów propagandowych i specjalnie komplikowane sprawy przekształcania i funkcjonowania organizacji rzemieślniczych w rzeczywistości politycznej PRL, udało się dobrze scharakteryzować te procesy. Jest to ważne nie tylko dla poprawnej interpretacji funkcjonowania rzemiosła w czasach komunizmu, ale umożliwia zrozumienie tych procesów analogicznie dziejących się w innych dziedzinach życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego.

Na koniec w kronikarski sposób przedstawiono działalność gnieźnieńskiego środowiska rzemieślniczego na przełomie XX i XXI w.

Ciekawa narracja przybliży czytelnikowi warunki działania, specyfikę i osiągnięcia w rozwoju konkretnej branży. Dzięki temu można lepiej zrozumieć życie codzienne miasta i okolicy, w kontekście uwarunkowań spowodowanych ogólnymi wydarzeniami historycznymi.

Wystawa rzemiosła artystycznego, 1979. Komplet mebli "Chlebem i solą" autorstwa Mariana Pilarskiego z Wrześni. Autor: Grażyna Rutowska. Ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Książka ma dość nietypowe rozmiary: niepełny A-4. Jednak zastosowany układ graficzny, dwie symetryczne kolumny na stronie, ułatwiają czytanie tekstu. Trochę szkoda, że posiada okładkę miękką, ale za to z piękną grafiką. Na 480 stronach zamieszczono: spis treści, aneks z kolorowymi fotografiami wybranych dokumentów cechowych, tłoków i odcisków pieczętnych, gwoździ pamiątkowych, naczyń i sztandarów cechowych od czasów nowożytnych do współczesnych, a także fotografie przedstawicieli cechów gnieźnieńskich. Autor wzbogacił książkę o siedem dodatków – aneksów: schemat przekształceń cechów gnieźnieńskich, tabelę z nazwiskami starszych cechowych różnych cechów od połowy XVIII w., statut cechu garncarzy z 1522 r., kilka przykładowych zapisów przyjęcia ucznia na profesję cechową i wykaz jednostek miar, wag, odległości oraz jednostek monetarnych. Publikacja zawiera też m.in. wykaz bibliografii oraz indeks nazwisk i streszczenie w języku angielskim.

Jest to publikacja ważna nie tylko dla udokumentowania historii regionu, ale także rozwoju życia społeczno-gospodarczego i kulturalnego narodu polskiego.

COFNIJ SIĘ